

Staatsvorming in Afrika

Jan Abbink

Het probleem van staatsvorming in Afrika dient in een nieuw licht te worden gezien. In het licht van het nieuwe millennium nadert een in 1989 begonnen decennium van 'democratisering' en politiek-economische verandering zijn einde. Deze jaren werden gekenmerkt door een binnen nieuwe internationale verhoudingen geëntameerde politiek van bevordering van meer-partijensystemen, van liberalisering en structurele aanpassing in het kader van toenemende mondialisering ('globalisering'). Een leidende rol werd hier ingenomen door het economisch beleid van de Wereldbank (vgl. het bekende rapport *Africa: From Crisis to Sustainable Growth* uit 1989, met de ideologische boodschap over de noodzaak van goed bestuur en duurzame ontwikkeling) en het internationale optreden van de Verenigde Staten als de zelfbenoemde scheidsrechter van 'democratiseringsprocessen'.

Vooralsnog heeft deze nieuwe aanpak niet geleid tot een noemenswaardige economische groei, reële democratisering of vermindering van het aantal gewapende conflicten in Afrika. Integendeel: het continent is meer dan ooit gemarginaliseerd in de wereldeconomie, in vele landen zitten oude dictators er nog steeds of zijn er na een initiële periode van democratisering weer neo-autocratische regimes aan de macht. Het proces van politieke verandering en maatschappelijk verzet lijkt tevens sociale, regionale en etnische spanningen te hebben losgemaakt of gecreëerd, die op hun beurt democratisering en een stabilisering van de economie weer ondergraven.

In dit alles lijkt de post-koloniale Afrikaanse staat – in hoofdlijnen nog steeds bepaald door de erfenis van koloniaal bestuur, te sterke financiële en politiek-militaire banden met de 'moederlanden', kwetsieve grenzen, alsmede een gebrek aan legitieme identiteit – een meer dan ooit problematische rol te spelen. De Franse politicoloog en Afrika-specialist J.-F. Bayart stelde in zijn bekende boek *L'Etat en Afrique* (1989)¹ dat Afrikaanse staten op veel meer historische continuïteit kun-

nen bogen dan meestal wordt verondersteld en zeker niet alleen maar het resultaat zijn van een opgelegde vreemde (koloniale) structuur. Maar die staten zijn er ondanks die vaak rijke historische traditie en symboliek niet in geslaagd een succesvolle en duurzame basis te creëren, die hun legitimiteit en doeltreffendheid voor de eigen bevolking kan bevestigen (tenzij men patronage, elite-exploitatie en autocratie ziet als 'typisch' voor die staten). Een persistent probleem van de meeste Afrikaanse landen – hoewel hun di-

versiteit en historische specificiteit niet moeten worden onderschat – is volgens velen slecht bestuur van parasitaire en autocratische elites. De strijd om bepaalde hulpbronnen op nationaal niveau, alsmede de uiteenlopende ideeën en idealen van 'natie-vorming' of nationale identiteit zijn nog steeds belangrijk als bron van conflicten. Het beste voorbeeld hier is Soedan.

Maar er is meer dan alleen het probleem van de 'zwakke staat' en van zg. etnische tegenstellingen. De relatie van Afrika met de rest van de wereld is en blijft de kern van het probleem. Het feit dat elites en autocraten veelal door externe belangen in het zadel werden gehouden, wordt gemakshalve steeds meer over het hoofd gezien, nu in de vele democratische protestbewegingen de Afrikaanse bevolking zelf de schuld grotendeels bij haar leiders legt. De 'problemen van Afrika' zijn echter nauw verbonden met (en in veel gevallen dezelfde als) die van de westerse – of beter, van de modern-industriële – wereld in het algemeen: de nationale staat verzwakt; de slecht beheersbare mondialisering (en criminalisering) van de economie neemt toe; geweld wordt door vele (etno-nationale of regionale) groepen gezien als gerechtvaardigde optie om doelen te bereiken of macht op te bouwen.

¹ Engelse vertaling: *The State in Africa – the Politics of the Belly*, Londen/New York: Longman, 1993.

De economische vooruitzichten voor verandering

Of Afrika – na de belofte van de democratiseringsgolf – veranderingen in positieve zin zal doormaken, zal afhangen van de economische ontwikkelingen en de definitieve intrede van Afrika in het moderne mondiaal-economische systeem. Het accent zal uiteindelijk moeten liggen op de ontwikkeling van produktieve krachten, niet alleen op commerciële en consumptieve.² De vooruitzichten zijn hier echter op korte termijn niet rooskleurig³ en zullen het politieke proces nadelig blijven beïnvloeden. Hoewel de verwachte mate van economische groei voor Afrika in het komende decennium op 3,8% wordt geschat (tegen 1,9% voor de afgelopen tien jaar), er in vele landen een opbloei van investeringen te zien is, alsmede een betere prijsvorming, en het inkomen per hoofd van de bevolking in 1996 voor het eerst sinds 1989 in positieve zin groeide, zullen deze lichtpuntjes weinig afdoen aan de problemen van schaarste aan werk, grond, investeringen⁴, massale armoede en gebrek aan democratische toegang tot macht en beslissingsstructuren.

Voor het nieuwe millennium dienen nieuwe problemen zich al aan: bijv. het gebrek aan water voor consumptieve, agrarische en industriële doeleinden. Ook dit zal conflicten uitlokken. Eind vorig jaar leek dit aspect even naar voren te komen in de scherpe woordenwisseling tussen Egypte en Ethiopië over het (Blauwe) Nijlwater. Als constant probleem is er daarnaast het altijd onderschatte aspect van de expansieve bevolkingsgroei, die – niet alleen in Afrika maar op mondiale schaal – alle ontwikkelingsinspanningen, economische groei modellen en ecologische herstelplannen gestaag ondergraaft. Hoewel er volgens critici van deze argumentatie bij een rechtvaardige verdeling van geld en hulpbronnen, meer duurzame voedselproductie, bosbouw, enz., aan deze groei nog zou kunnen worden tegemoetgekomen, nadert zij volgens ecologen en biologen simpelweg haar absolute ecologische grens, zoals duidelijk wordt uit de wereldomvattende vervuiling van de oceanen, het structurele gebrek aan goede landbouwgrond en het uitsterven der soorten⁵. Deze ecologisch-economische problemen zijn op zich zelf weer een (in)directe reden voor instabiliteit en de keuze voor gewapende strijd.

Veel van de economische problemen en de conflicten in hedendaags Afrika zijn derhalve direct en

rechtstreeks verbonden met de modern-industriële wereld, van de Verenigde Staten tot Japan, van Singapore tot België. Niet alleen zijn er de structurele problemen in de internationale handel, die Afrika onevenredig treffen, maar ook houden belangengroepen in vele rijke landen zich daar bezig met economische roofoverval en groot-schalige wapenhandel. Die wordt dan vervolgens diep betreurd door de nationale regeringen van die landen. Maar ook dit is mondialisering: het ontglippen van wijdvertakte semi-legale of illegaal-criminele netwerken met vestigingen in verschillende landen (al naar gelang het klimaat van 'tolerantie') aan de controle van nationale staten die op grond van hun ondertekening van internationale verdragen en afspraken deze activiteiten hard zouden moeten aanpakken.

Ook het democratische Westen (en de landen in het Verre Oosten, waar het beleid van mensenrechten en milieubescherming in het geheel geen *issue* is als 'nationale belangen' in het spel zijn) faalt hier. Het is aan de gewone Afrikanen ook niet meer uit te leggen waarom en hoe hun autocratische regeringen of ideologisch extremistische groepen steeds zonder enige moeite aan wapens kunnen komen, voornamelijk uit het Westen en uit Oost-Europa, die talloze onschuldige slachtoffers maken. Het is dan ook niet verwonderlijk dat dezelfde mensen steeds meer argwaan koesteren tegen allerlei westerse hulporganisaties, of de redenen daarvoor nu juist zijn of niet.

De economische problemen van Afrika zijn zeker substantieel, maar ook speelt nog steeds mee de waargeladen, zo niet latent racistische, perceptie van het continent als achterlijk en incapabel. Die perceptie heeft geen logische basis en gaat voorbij aan de meer positieve gevallen (Botswana, Mauritius, Ghana, Oeganda). In de economische sfeer zijn er ook vele voorbeelden van produktieve ondernemingen in Afrika die ondanks moeilijke condities hun concurrentiekracht behouden en met gerichte (bijv. externe) investeringen hun capaciteit nog zouden kunnen uitbreiden.⁶

Zowel in economisch als politiek opzicht ontbreekt het de donoren vaak aan een echt zakelijke benadering. Intern politiek wanbeleid van Afrikaanse regimes – op etnische of andere politieke basis – wordt te vaak stilzwijgend geaccepteerd, om pragmatische redenen. Men neemt dan genoeg met een beleid van regeringen dat al een beetje lijkt op markt-liberalisatie of politieke hervormingen.

Waarschijnlijk zijn donorlanden zelf ook onderhevig aan een slijtage van standaarden, omdat hun eigen regeringen ook steeds meer van dit wanbeleid ten toon spreiden (corruptie, bureaucratische traagheid en incom-

6 Zie de voorbeelden in de interessante studie van S.M. Wangwe (ed.), *Exporting Africa. Technology, Trade and Industrialization in Sub-Saharan Africa*, Londen/New York: Routledge/UN University Press, 1996.

2 Ali Mazrui stelde in een recent artikel dat Afrika zich al wel in culturele zin had gemoderniseerd ('westernised'), maar nog niet in economische zin. Zie A. Mazrui, 'Conflict as a retreat from modernity', in: O. Furley (ed.), *Conflict in Africa*, Londen/New York: Tauris, 1994, blz. 19-27.

3 Zie bijv. het rapport *African Policy Outlook* (1996) van het African Policy Information Center te Washington, DC.

4 Afrika ontving in 1995 slechts 3,5% van de totale buitenlandse (directe) investeringen in de wereld.

5 Zie bijv. Peter Ward, *The End of Evolution*, New York: Bantam Books, 1992.

petentie, bloedeloze politieke compromissen, diefstal van publieke middelen, commercialisering en overdreven geloof in marktkrachten en miskening van de rol van de staat).

Staten en regimes in hedendaags Afrika

Twee kernprincipes van de staat in het algemeen zijn: 1 dat hij bezitter is van het legitieme recht op het geweldsmonopolie; en 2 de capaciteit heeft tot min of meer legitieme belastingheffing, waarvan de opbrengst vervolgens voor collectieve doeleinden wordt aangewend. Deze principes kunnen in Afrikaanse landen maar zelden worden gerealiseerd. Hiervoor zijn historische en andere redenen. Een ervan is dat de territorialiteit niet de zelfde betekenis heeft als bijvoorbeeld in Europa. Het gaat in Afrika veel meer om controle over mensen en controle van goederenstromen.

De Afrikaanse machtsideologieën zijn hiermee vaak in verband gebracht. Macht is bijvoorbeeld 'ondeelbaar': er is geen evenredige distributie naar de gehele bevolking toe, maar naar degenen die de macht van het regime ondersteunen.⁷ Ook is macht sterk personalistisch, wordt zij soms omkleed met bovennatuurlijke aspecten, en wordt macht niet vrijwillig of zonder strijd opgegeven. Hoewel deze interpretatie van belang is bij een historisch-culturele analyse van de Afrikaanse politiek, moet de aard van de hedendaagse politieke verhoudingen niet uit het oog worden verloren. Een democratische oppositie met een alternatief programma bestaat vaak, er zijn maatschappelijke organisaties e.d. en de mystificatie-strategieën van elites ter handhaving van hun bewind moeten worden doorzien voor wat ze zijn. De Afrikaanse politieke machtsuitoefening moet niet te relativistisch worden geïnterpreteerd.

Het is te voorzien dat het echte probleem van Afrika in de 21ste eeuw zal blijven hoe staten of, beter gezegd, regimes (de systemen van elite-machtsuitoefening en sociaal-economische exploitatie) zijn te hervormen en om te vormen tot meer levensvatbare eenheden die in zowel economisch als politiek-juridisch opzicht op meer legitimiteit kunnen bogen. Staatsomvorming, niet staatsvorming, is derhalve de grote uitdaging.

Zo'n omvorming kan in principe op twee manieren geschieden: hervorming en/of vervanging van de bestaande politieke elites en radicale verbreding van hun machtsbasis of verandering van de structuur, aard en omvang van de bestaande staten zelf. De eerste mogelijkheid zou een 'echte democratisering' zijn. Dit zal meestal neerkomen op schaalverkleining van de bestaande politieke eenheden, devolutie van macht en mogelijke herschikking van grenzen. Dit is vanzelfsprekend een zeer moeilijk proces en het is niet aan (donor)landen

⁷ Zie bijv. M. Schatzberg, 'Power, legitimacy and 'democratisation' in Africa', in: *Africa*, 63(4), 1993, blz. 445-461.

buiten Afrika om een prominente rol te spelen bij zo'n omvorming van Afrikaanse staten. Uiteindelijk kan en mag dit alleen komen van de Afrikanen zelf, via o.a. hun beroeps- en andere organisaties en hun politieke pressie. De rol die de ontwikkelde wereld kan spelen is alleen het stimuleren van economische groei, zodat bijvoorbeeld een breder geïntegreerde middenklasse ontstaat, en het steunen van burgerorganisaties die een tegenwicht kunnen bieden tegen de centrale staat.

De tweede mogelijkheid zou inhouden het toejuichen van o.a. etnisch separatisme, afscheiding of federalisering. Dit is een positie die in toenemende mate populair wordt in de Amerikaanse buitenlandse politiek (vgl. Soedan, Eritrea, Ethiopië), maar is ook een zwaktebod. Als dergelijke kleinere en zg. 'homogenere' politieke eenheden eenmaal tot stand zijn gekomen, is er geen enkele garantie dat conflicten – om hulpbronnen, om legitimiteit, om teniet doen van regionale verschillen, om sociale gelijkheid of democratie – niet meer zullen voorkomen. Het 'recht op zelfbeschikking' – dat uitzonderlijk problematische wilsoniaanse principe – wordt in sommige kringen ten onrechte gezien als een oplossing voor de ENS-conflicten,⁸ die in het Pentagon het nieuwe schrikbeeld zijn. Het is, integendeel, echter het begin van een hele reeks nieuwe problemen en op zijn best een zeer voorwaardelijk – en geen absoluut – recht.⁹

De thans zo populaire 'etnische' interpretatie van Afrika's problemen en conflicten is maar ten dele verhelderend. Hier is dit in kort bestek niet uit te leggen, maar het valt te verdedigen dat achter vrijwel elk etnisch conflict *andere* problemen schuilgaan – etniciteit is niet per definitie conflictueus, maar wordt uitgebuit door 'etnische entrepreneurs', die er de kortste weg naar staatsmacht in zien.¹⁰ Zij hebben een kans omdat economische interdependenties van verschillende etno-regionale bevolkingsgroepen in een nationale economie nog niet voldoende zijn gevormd. De ideologische notie van etniciteit als de weg naar ontwikkeling en verwezenlijking

⁸ ENS is de afkorting van: Etnisch, Nationalistisch en Separatistisch.

⁹ Vgl. A. Buchanan, 'The right to self-determination: analytical and moral foundations', in: *Arizona Journal of International and Comparative Law*, 8, 1991, blz. 41-50.

¹⁰ Deze argumentatie valt ook toe te passen op het meest 'etnisch gepolariseerde' conflict van de afgelopen jaren: Rwanda. Zie bijv. de uitstekende analyse van V. Jefremovas, 'The Rwandan State and local level response: class and region in the Rwandan genocide, the refugee crisis, repatriation and the "new Rwanda"', Paper for the 97th Annual Meeting of the American Anthropological Association, Washington DC, november 1995. Zie ook: L.P. van de Goor, *et al.*, 'Introduction to the themes', in: L.P. van de Goor, K. Rupesinghe & P. Sciarone (eds), *Between Development and Destruction. An Enquiry into the Causes of Conflict in Post-Colonial States*, Londen: MacMillan (with the Netherlands Ministry of Foreign Affairs), 1996, blz. 18; en M. Ayoob, 'State making, state breaking and state failure: explaining the roots of "Third World insecurity"', in: *ibid.*, blz. 78-79.

van rechten moet niet automatisch worden ondersteund in westerse analyses en donor-discours. In het snel overnemen van etnische interpretaties van conflicten zien we overigens een opmerkelijke continuïteit met het koloniaal-administratief denken, waarin bijv. 'stammen' werden gezien als territoriale eenheden en vaste groeps-identiteiten.¹¹ Problemen verklaren in termen van 'etnische' tegenstellingen mag het dan retorisch gezien goed doen in de media en bij ideologen van 'etnische' bevrijdingsbewegingen, het is niet de taak van westerse landen om dit soort denken nogmaals aan Afrika op te leggen.

Voorts: als het er bij sommige Afrikaanse staten nog om gaat het oude ideaal van 'staats-' of 'natievorming' te bewerkstelligen, dan moet men zich daarbij ook afvragen of gewapende conflicten helemaal te vermijden zijn: vrijwel geen enkele staat (behalve Zwitserland wellicht) is zonder een zekere mate van geweld tot stand gekomen. De idee om elke gewapende confrontatie te moeten of kunnen voorkomen en bij elk conflict koste wat kost te proberen een wapenstilstand te bereiken, is onjuist: sommige conflicten moeten gewoon tot op zekere hoogte uitwoeden om de kans op nog erger of op toekomstige escalatie te voorkomen. Het bekendste voorbeeld van inopportuun pleiten voor een wapenstilstand was in het geval van Rwanda (tussen regering en RPF-rebellen) ten tijde van de genocide in 1994: het moorden werd gestopt in het gebied dat het RPF bevrijdde.

In het huidige conflict in Zaire, waar een groot deel van de lokale bevolking in opstand kwam tegen niet alleen de gewapende Rwandese Hutu-vluchtelingen en hun milities, maar ook tegen de repressieve Zairese staat die aan haar de burgerrechten ontnam, moet ook niet militair worden ingegrepen door derde landen. Een wapenstilstand zou alleen kunnen worden overwogen (en verwacht) als alle strijdende partijen ervoor voelen en de internationale bemoeienis als oprecht zien. Voor een regime als dat van Mboetoe zou dit niettemin alleen uitsstel van executie zijn; en voor de bevolking, inclusief de vluchtelingen, een verlenging van het leed. Zaire is al dertig jaar in de greep van wanbewind en zelfvermieting, maar kan wellicht na een door succesvolle opstand mogelijke herschikking van regionale krachtsverhoudingen een nieuwe start maken.

Rol van het Westen: betere visie en consistentere beleid

Hoewel doem-scenario's over Afrika à la Robert Kaplan populair zijn – in de Amerikaanse buitenlandse politiek is zijn artikel uit 1994¹² en nu zijn nieu-

we boek *The Ends of the Earth* (1996)¹³ verplichte stof – is het misleidend en kortzichtig om hierop een internationale en ontwikkelingspolitiek te baseren. Het is zeker zo dat het in de (sterk op de korte termijn gerichte) Amerikaanse buitenlandse politiek niet haalbaar is om verder vooruit te denken dan één of twee jaar, maar de vraag is of dit ooit enige bevredigende resultaten zal opleveren. Een nauwgezette studie van de naoorlogse Amerikaanse politiek in Afrika zou illustreren dat op de meeste doorslaggevende momenten fouten zijn gemaakt die de problemen op langere termijn hebben verergerd. Het Zaire van Mboetoe is een schoolvoorbeeld.

Een realistisch lange-termijnscenario zou ervan uit moeten gaan dat Afrika als onvermijdelijke economische *partner* moet worden gezien, in het bijzonder van Europa, het continent juist aan de overkant van de Middellandse Zee. De natuurlijke en menselijke hulpbronnen zijn er nog steeds, de potentiële markt is groot.¹⁴

Ook het stimuleren van een open politieke cultuur, van democratische organisaties binnen en buiten de regeringen, van een traditie van onderhandelen, en vooral van het ideaal van de rechtsstaat moet prioriteit zijn. Alleen hieruit kan een stijl van compromis en coalitie voortkomen die bij nationale elites meer een gevoel van gedeelde problemen doet opkomen. Het is niet mogelijk te eisen dat Afrikaanse elites de tactiek van *zero sum game* 'op moeten geven' – het is een structureel aspect en ook een kwestie van 'eten of niet eten', 'overleven of niet overleven'. Maar dit is ook geen politiek die *per se* gesteund moet worden door donoren.

Ook de westerse politiek van compromissen en *appeasement* als het gaat om kwesties van mensenrechten in brede zin (niet alleen verkiezingen, een meerpartijensysteem, enz., maar ook elementaire sociale en economische rechten), democratische zelforganisatie, economische rechtszekerheid, opbouw van de rechtsstaat, e.d. moet consistent worden omgebogen. De fout van het verleden was dat de ontwikkelde landen, in het bijzonder het Westen, moedwillig en stelselmatig wedden op de verkeerde leiders en regimes in Afrika (onder een bekende reeks excuses: de Koude Oorlog, bevorderen van 'stabiliteit', voorkomen van 'nog meer ellende', van communisme, enz.). De nieuwe industriële naties in Azië die vervolgens commercieel actief werden in Afrika volgden deze lijn – zij leggen nog veel minder maatstaven

13 *The Ends of the Earth: a Journey at the Dawn of the 21st Century*, New York: Random House, 1996. Hoewel de auteur een oprechte poging doet de grote problemen in Afrika te beschrijven en aan een breder publiek bekend te maken, gaat zijn analyse mank aan een gebrekkige kennis van de Afrikanistiek, in het bijzonder van geschiedenis en antropologie.

14 Vgl. Michel Levallois' recente betoog tegen het Afro-pessimisme: 'Actualité de l'afro-pessimisme', in: *Afrique Contemporaine*, 179, 1996, blz. 3-15. Zie ook de studie geciteerd in noot 6.

11 De nadruk in de (post-)koloniale staten op grenzen en territorium (o.a. door de OAU) is ook funest geweest voor Afrika.

12 R. Kaplan, 'The coming anarchy', in: *The Atlantic Monthly*, 273(2), 1994, blz. 44-76.

aan voor mensenrechten, milieu, goed bestuur, enz., behalve 'als het moet' in VN-verband. De behandeling van Mboetoes bewind is weer het voorbeeld. Het is bekend maar verdient wellicht nog eens te worden onderstreept dat het Westen medeverantwoordelijkheid draagt voor de crisis in de staat Zaïre die geleid heeft tot een in feite gerechtvaardigde rebelle van de bevolking in het oosten van het land.

Het Westen interpreteert de eigen universalistische beginselen van democratie, gelijkheid of respect voor de rechten van de mens op losse wijze. (Daarnaast staan deze ideeën in de postmoderne, pluriforme wereld geleid door de mondiaal georiënteerde consumptie-economie zelf ook onder druk.) Westerse landen nemen in dit opzicht zelfs de uitgangspunten van het genoemde Wereldbank-rapport van 1989 niet altijd even serieus. De idealen van 'goed bestuur', democratisering en liberalisering worden al te spoedig aangepast aan de 'realiteiten ter plekke'. Men hoeft ook inderdaad niet van het Westen (en de rest van de wereld) te eisen dat men die wat absolute maatstaven van gelijkheid voor de wet, onafhankelijke rechtspraak, democratie, enz. aanhoudt. Maar als men die regelmatig compromitteert – bij ontstentenis vaak ook van echte kennis van de lokale samenleving en het onterecht met wantrouwen bekijken van betrouwbare binnenlandse oppositiegroepen – dan moet men ook niet vreemd opkijken dat Afrika steeds minder vertrouwen heeft in buitenlandse donor-elites en hulporganisaties en meer gewelddadige tactieken, ook tegen buitenlanders, ontwikkelt. Afrikanen maken een fout om te zeer te vertrouwen op buitenlandse hulp en politieke steun voor democratisering. Afrika zit aan de *receiving end* van problemen die door de voortschrijdende mondialisering worden uitgelokt, en blijft zo – zonder een door de VN en donoren ondersteunde verbetering van de ecologische, infrastructurele en macro-economische randvoorwaarden – verder stagneren in een situatie van economische verarming, instabiliteit en gewelddadig conflict.

Toekomstige ontwikkelingen

In de nabije toekomst zou voor Afrikaanse landen een combinatie van internationale en binnenlandse veranderingen gewenst zijn. Economie heeft daarbij prioriteit, maar zij is eveneens het moeilijkst te verbeteren. Men zou consistentere streven naar:

* Een serieuze heroverweging en herstructurering van de Afrikaanse schuldenlast, meer donor-oriëntatie op verdere ontwikkeling van economisch en sociaal partnerschap, en van economische *success stories* in Afrika. 'Etnische entrepreneurs', die de staatsmachinerie

willen overnemen of versplinteren, in naam van etnische deelbelangen moeten worden gemeden ten gunste van economische entrepreneurs.

* Meer effectieve *regionale* samenwerkingsverbanden, op te zetten in het kader van donorlanden of VN-organisaties. Hier kan worden genoemd: *a* hervorming van de ECA (Economische Commissie voor Afrika), die behalve het produceren van te veel, en soms overbodige, studies verder geen concrete praktische resultaten kan laten zien; en *b* versterking van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid. Haar reputatie is bijzonder zwak. Behalve dan dat zij voor een deel van de Afrikaanse universitair geschoolde elite werk verschaft (op het hoofdkwartier in Addis Ababa), is deze organisatie een toonbeeld van overdreven politieke voorzichtigheid en gebrek aan doelmatigheid en doortastendheid. Een verandering van leiderschap zou nuttig zijn.¹⁵

* Het stimuleren van dialoog en onderhandeling over gedecentraliseerde beslissingsstructuren, die lokale en regionale autonomie alsmede de binnenlandse legitimiteit van regimes kunnen vergroten.

In deze korte bijdrage is in enkele (te) algemene lijnen geponeerd dat de noodzaak tot staatsomvorming in Afrika voor het komende decennium prioriteit nummer één is. De rol van buitenlandse mogendheden en organisaties kan daarbij belangrijk zijn, maar moet niet worden overschat. Tendensen in de relatief autonome wereldeconomie, waarvan de nadelige effecten door de nationale staten te weinig worden beheerst, zijn van groter belang. De schuld van Afrika's problemen leggen bij het mondiale kapitalisme is een oude tactiek, die gedeeltelijk gerechtvaardigd is: sinds het einde van de 18de eeuw is Afrika van alle continenten het meest gemarginaliseerd in de wereldeconomie. Maar een kritische evaluatie van de falende elite-regimes in Afrika blijft hierbij nodig, evenals van een internationale politiek die hen om pragmatische redenen blijft steunen. Bij uitblijven van democratisering en hervorming van autocratische regimes in situaties van economische stagnatie zal de wal het schip blijven keren en zal geweld de optie blijven die benadeelde groepen zullen kiezen om staatsomvorming te bewerkstelligen.

Dr J. Abbink is verbonden aan het Afrika-Studiecentrum te Leiden.

15 Verschillende Afrikaanse regeringen en belangengroepen vinden in camera dat dr Salim Ahmed Salim er veel te lang zit als secretaris-generaal, hoewel er nog geen publieke druk is om hem te vervangen.